թեան գործին, այնու ամենայնիւ եթէ մի անգամ տպենք մի ցուցակ այնպիսի նուիրատուութիւնների, որոնք մեր ձեռքը յանձնված չեն,—այնուհետև «Մշակի» ամբողջ համարները կը լցվեն միմիայն ազգանուններով և թւանշաններով։

Մեզ ուղարկվող նուիրատուութիւնների ցուցակը մենք միշտ կը տպենք, բայց ուրիշ որ և է մինչև անգամ ամենաօգտաւէտ նուիրատուութիւնների ցուցակները,—մենք երբէք չենք կարող տպել։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

—

9 փետրվարի

Տուեցէք մեզ հաց, տուեցէք մեզ ջուր։

Հացի խնդիրը... ում համար առաջին հարցը չէ... ով է այն մարդը՝ որ նախ և առաջ իր հացի վրա չէ մտածում....

—Ո՛չ ոք... և ամենքը կասեն մեզ։

Ներկայումս Նախիջևանցու առաջին հարցն է հաց և ապա ջուրը։ Հաց՝ որ ներկայ թանգութեան ժամանակ ապրէ, և ջուր, որ մշտական հաց ունենայ առատութեամբ։ Հրաշք է, ուղիղն ասած, որ այն գերդաստանները, որոնք ապրում էին 40 կոպէկանոց հաց ուտելով, այժմ ապրում են 3 րուբ. աւելի ևս վճարելով այն հացի փոխանակ կեղտոտ մի նիւթ ուտելով։ Հրաշք է այո, որ Նախիջևանցի հայ աղքատը, համեմատաբար շատ նուազ է՝ քան իր դրացի թուրքը։ Ո՞վ է կերակրում այս ծոյլ արհեստաւորներին. հայի բազմաթիւ գերդաստանը...

Երբ փողոց էք դուրս գալիս, ձեզ շրջապատում են սովալլուկ թուրք երեխայք, ծեր կանայք և մարդիկ։

Ինչ էք լսում դոցանից. «չօրագ փուլի» (հացի փող) և միշտ հացի փող......

Անտանելի. թէ տանելի՝ այս է մեր ամենօրեայ տեսարանը առ այս երկու երեք ամիս։

Ինչ կամենաք արեցէք, բայց նուաղած մանուկի դէմքը շարժում է ձեր գութը. լալկան պարսկուհին և գրկի երեխան աւելի ազդու են քան թէ ժլատի խիստ կամքը։ Երկուսից մէկն է՝ կամ դուրս չը պէտք է գաք, կամ պէտք է պղնձի դրամներ շատ վեր առնէք տանից դուրս գալու ժամանակ. քաղցի ձայնը՝ բնութեան ձայն է—անդիմադրելի։

Մնում է երկրորդ խնդիրը՝ այն, որ մենք ջուր չունենք. իմ կարծիքով Նախիջևանի համար սա առաջին պահանջ է։

Հացը միայն այս տարի է՝ որ Նախիջևանը չունի՝ և այդ գլխաւորապէս ջուր չը լինելու համար, բայց ջուրը միշտ և ամենայն տարի պակասում է։ Եթէ հացի համար մի անձն ինքնասպան եղաւ, քանի անձինք մինչև այժմս ջրի պատճառաւ սպանվել և միմեանց գլուխ են ջարդել, քանիսը բանտը գնացել, քանիսը ջրպետի և պ. պրիստաւների ու նրանց եսաաուլների մտրակի տակը կուչ ու ձիգ եկել։ Վերջապէս որքան այգիներ, որքան ծառեր չորացան և չորանում են այստեղ ջուր չը լինելու պատճառով։ Խիստ ցուրտը՝ որ հասաւ քսան մի աստիճանին, օգնեց քաղցի ազդեցութեանը և թըշուառութիւնները բազմապատկեց. օգնեց աւելի զօրացնելու այն բուսականութիւնը, որը անցեալ ամառուանից արդէն կիսաչոր էր մնացել։ Մեր այգիլ և մայիսը՝ ուրախ չէ երևալու մեզ։ Մեր ծառերը և որթերը չորացած և ցրտատար ենք գտնելու։

Խօսել այժմ ջրի մասին, երբ ամենայն տեղ արշինաչափ ձիւնը պատել է, և երբ շատերը քաղցից և ոչ թէ ծառաւից պիտի տանջվեն և մեռնեն, այո, սա շատերի համար մի կատակերգութիւն կերևար, ինչպէս անցեալ գարնանը շատերին կատակ էր թւում, երբ սովի մասին խօսք էր լինում։

Մի ամսից յետոյ այստեղ պէտք է ջրպետի ընտրութիւնը լինի։ Գուցէ դարձեալ այդ պաշտօնը մեր վաղեմանօթ Քալըալյան սեփականէ, ինչպէս անում է նա չորս տարի շարունակ։ Բայց չէ, կարծում ենք, որ բաւական է մեզ մեր սեփական անհաչուութենից վնասվել... պէտք է այդ պաշտօնի համար ոչ թէ մի մարդ, այլ երկու կամ երեքին ընտրել, իսկ վերատեսչութիւնը կարելի է մի արդարադատ անձի յանձնել։

Այսօր մեծ հանդիսով թաղում էին մեր քաղաքի հանգուցեալ կրօնուսոյց Տէր-Թադէոս քահանային և մի ճառասաց քահանայ մի ծիծաղելի համեմատութիւն արաւ կրօնուսոյցի ազդեցութեան մասին Նախիջևանի լուսաւորութեան վրա, ասելով Նախիջևանը, որ բոլորովին խաւար է, միայն սա եղաւ որ լուսաւորութիւն ստացաւ և լուսաւորում էր. բայց այժմ երբ սա մեռաւ, մեռաւ և այդ լուսաւորութիւնը... կեցցէ ճառախօսը, որ այսպէս ճշմարտութիւն է յայտնում. Նախիջևանը խաւար էր, կրօնուսոյցն էլ ոչինչ չը կարողացաւ շինել և երբ դա էլ մեռաւ, ուրեմն մնած է ամենայն յառաջադիմութիւն։ Ցանկալի էր, որ արդարաբերան ճառախօսը աւելացնէր «և որքան մեզպէս հոգևորականներ կանք, որ լուսաւորելու տեղ խաւարեցնում ենք, հետևէինք այս հանգուցեալի արժանաւոր շաւիղներին՝ պառկէինք մեր տանը, ստանայինք ռոճիկը և կաչկանդէինք հայ կրօնի և լեզուի ուսման ընթացքը որպէս ահա այս վեց ամիս հիւանդութեամբ և քսան տարի անգործութեամբը արել է սա, այն ժամանակ Նախիջևանը աւելի շուտ կը լուսաւորվէր։ Պակաս չէր և միւս ճառախօսի բանաստեղծական տաղանդը՝ երբ վարդ և մանուշակ էր հրամայում սփռել արշինաչափ թանձրութեամբ ձիւնի վրա որպէս զի...

Ո՛վսաննայ, իմ ճառախօս հայրերին։ Բայց երիտասարդներ, նախ և առաջ ուսէք աւետարանը ուղիղ կարդալ և ապա ճառեր գրեցէք. և բարեկամաբար ձեզ կասեմ ճառեր գրելու համար, որքան կարող էք շատ գրքեր կարդացէք։

«Մշակի» անցեալ տարվայ նոյեմբերի համարներից մէկի մէջ ասված էր, որ Շլմահմուդ գիւղում օրիորդական դպրոց է բացված, որ ուսումնարանը ձրիաբար նստարաններ է ստացել. աշակերտուհիներով լցվել է։ Մենք մտանք այդ ուսումնարանը և բացի քսանի չափ ցրտից դողդողող մանուկներից ոչ ոքի չը գտանք։ Ուսուցիչն անգամ փախել էր իր բնակարանից։

Կրկին թատրոնական ներկայացումն եղաւ այստեղ. խաղացին «Պէպօ» կոմ. 3 ար. Գ. Սունդուկեանցի և Օսկան Պէտրովիչ դժոխքում վօդըվիլը։ Խումբը բաւական աշխատանք և մի և նոյն ժամանակ անբաւականութիւն է կրում (մանաւանդ հրապարակի ասպետներից)։

Ներկայացումը տեղական դպրոցի օգտին էր և 81 րուբլ եկամուտ տուեց։

Ցուրտը քսան և մի աստիճանին հասնելուցը և բաւականին բաներ սառցնելուց և գինու ամաններ ճաքեցնելուց ու քաղցած մարդկանց աւելի տանջելուց զկնի, ահա մի շաբաթ է, որ 0-ից բարձրանում է և ձիւնը հալվում ու ցեխեր է անում, անշուշտ քնքոյշ տունկեր և բաց մնացած խաղողենիքը ցրտատար եղած կը լինեն։

Ուսումնարանի հոգաբարձուն, որ առաջին ներկայացմանը օգնեց խմբին և կասսան իր ձեռին ունէր, խռովեց վերջումը, որովհետև խումբը կամեցաւ հաշիւ տեսնել։ Հաշիւը մնաց և գուցէ երկար մնայ, բայց այդ պարոնը, որ սովոր է ամեն բանում իր «ս ը յառաջ քշել, յայտնում է՝ որ ուսումնարանի հոգաբարձութենից էլ է հրաժարվում (որպէս թէ ուսումնարանի շէնքը մաշվել է նորա շատ գալով ու գնալով)։ Շատ լաւ կանէին այսպիսի հոգաբարձու պարոնները, օր առաջ թողնէին հոգաբարձութեան սուրբ գործը, որ «թան չէ և ամեն մարդու բան չէ,» մանաւանդ այնպիսի մէկի համար, որ տարին երկու անգամ ուսումնարան չէ մտնում և դասատուների ապակիները գցելու մասին միայն յունվարի կէսին է մտածում։

Թեմական տեսուչը դեռ ուրախ բարեկենդան պիտի անէ և մեծ պասին (գուցէ) գայ, որ տեսնէ իր կարգաւորեալ դպրոցները։

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 15 փետրվարի

Ձեր պատուական լրագիրը իր տխուր տեղեկութիւններով ամեն օր կրկնապատկում է ամեն մի հայի մէջ այն սարսափը, որը տեղի է ունեցել Վանի սովալլուկների առթիւ։ Ամեն մի հայ, որի մէջ վառ է ազգասիրական ոգին և որի երակների մէջ դեռ չէ սառել հայ արիւնը, չէ խնայում իր վերջին ոյժն անգամ օգնելու սովատանջ եղբայրներին և քոյրերին։ Եւ ահա քանի մի անգամ հայ երիտասարդներիս մէջ խօսակցութեան առարկայ լինելով Վանի մէջ տիրապետող սովը և մի և նոյն ժամանակ կարդալով ձեր պատուական լրագրի 19-րորդ համարում Վանի նամակը և «Ով դիմենք» յօդուածը, այնպիսի մի կարեկցական ոգի վառվեց մեր մէջ, որ բոլորս միաբերան կանչեցինք, «օգնենք, եղբարք, մեր սովատանջներին, քանի որ ուժ ունենք, քանի որ կարող ենք» և իւրաքանչիւրս էլ մեր քսակներից բաժին հանեցինք Վանի սովալլուկներին։ Ուստի ժողովելով ես ուրիշ նուիրատուութիւններ, որի գումարն եղաւ 68 ր. 60 կ., խնդրում եմ ձեզանից պ. խմբագիր, ի միամտութիւն նուիրատուների հրատարակել նոցա անունները և ուր հարկն է ուղարկել այդ գումարը։

Հայրապետ Աւետիսեանց 5 ր., Սերգէ Բաղադեանց 5 ր., Յովհաննէս Թումեանց 5 ր., Սմբատ Պարսամեանց 5 ր., Սենեքերիմ Ղազարեանց Ալէքսանդրապօլցի 5 ր., Նիկոլայ Վարդապետրեանց Ալեքսանդրապօլցի 5 ր., Շմաւոն Գասպարեանց 3 ր., Պաւել Գուրգինեանց 3 ր., տ. Վարդուհի Խոջամիրեանց 2 ր., Ղուկաս Ղուկասեանց 2 ր., Յովհաննէս Վատչեանց 1 ր., Գրիգոր Ներսէսեանց 1 ր., Մկրտիչ Մկրտումեանց 1 ր., Մելիք-Մուրա-

---

մարդ, մանաւանդ փող վճարելով, իրաւունք ունի երևալ, այն է այգիներում, որտեղ երաժշտութիւն է լինում, և առհասարակ հասարակական զուարճութեան տեղերում։ Բայց ոչ թէ միայն այս տեսակ տեղերում, այլ մինչև անգամ փողոցում, երբ Ալէկին ձեռք ձեռքի տուած իր կնոջ հետ անցնում է, նա ամեն կողմից իր վրա ուղղված կասկածաւոր և ծաղրական հայեացքներ է նկատում, ամենքի երեսի վրա երկմտանի ժպիտներ է տեսնում, մինչև անգամ լսում է յանդուգն ակնարկութիւններ իր և իր կնոջ վերաբերութեամբ։

Նա աշխատում է այնուհետև ոչ մի տեղ չերևալ իր կնոջ հետ, գանգատվում է այդ մասին իր կընոջը, բայց սրանից միշտ մի և նոյն պատասխան է ստանում. «Ինչ հարկաւոր է մեզ հասարակութիւնը, երբ որ մենք միմեանց այսքան սիրում ենք. միթէ մենք չենք կարող բաւականանալ մեր փոխադարձ հասարակութեամբ....»

Բայց այդ տեսակ կեանք չէ կարող բաւականացնել երիտասարդին, որ սովոր էր մայրաքաղաքի շքեղ կեանքին, որ ընդունված էր ամենաբարձր արիստոկրատական տներում, որ Ս. Պետերբուրգի «Անգլիական» ասված կլուբի անդամ էր և այլն.... Այժմեան կեանքը նրան անտանելի է....

Յանկարծ Ալէկին ստանում է մի նամակ որ նըրան սևացրին Անգլիական կլուբի մէջ անդամ ընտրելու ժամանակ.... Ուրեմն Ս. Պետերբուրգի լաւ հասարակութիւնը պաշտօնապէս բողոքում է նրա ամուսնութեան դէմ, նրան անարժան է համարում իր ամենաշքեղ կլուբներից մինում անդամ լինելու....

Այդ անցքը վերջին հարուած է տալիս երիտասարդի անձնասիրութեան զգացմունքին....

—Միթէ առանց կլուբի մէջ անդամ լինելու դու չես կարող ապրել, միթէ իմ սէրը չէ փոխարինում ամեն բան, մօտաւորապէս այս խօսքերով նկատում է նրան կինը։

—Ոչ, ես առանց հասարակական կեանքի լայն շրջանի մէջ պտտելուց, ապրել չեմ կարող, պատասխանում է մարդը։ Ես, խօ, չեմ կարող գործակատարների կլուբի անդամ գրվել....

Հետզհետէ Ալէկին սկսում է աւելի և աւելի յաճախ բացակայ լինել տանից։ Նա գնում է Մոսկվա, Ս. Պետերբուրգ, ընկնում է այնտեղ զանազան զուարճութիւնների ետևից և երբ վերադառնում է տուն, աշխատում է միայն մի քանի ժամ, շատ շատ մի օր մնալ իր կնոջ հետ և շուտով կրկին ճանապարհ ընկնել, պատճառ բերելով որ նշանաւոր և անհրաժեշտ գործեր ունի մայրաքաղաքում....Կինը տանը նստած, ոչ ոքին չէ ուզում ընդունել, ոչ ոքին չէ կամենում տեսնել, տխուր է, յուսահատված է, ամբողջ օր լաց է լինում.... Նրա մէջ ծնվում է նախազգացմունքը թէ Նիկոլայ այլ ևս իրան չէ սիրում.... Բայց նա դարձեալ ջերմ սրտով սիրում է իր մարդուն։

Մի օր Ալէկին տուն է վերադառնում Մոսկվայից։ Կինը անչափ երջանիկ է կրկին իր սիրածին տեսնելու։ Բայց նրա ուրախութիւնը երկար չէ տեւում։ Մարդը յայտնում է որ մի քանի ժամից յետոյ կրկին նստելու է երկաթուղի և գնալու է Մոսկվա, որտեղ անհրաժեշտ գործեր են սպասում իրան։ Խեղճ կինը դառնացած սրտով գնում է իր մարդու համար ճանապարհի չորեր և ուրիշ անհրաժեշտ առարկաներ պատրաստելու.... Եւ ահա Ալէկին մի երկար մենօլօգի մէջ յայտնում է որ ստիպված է մշտապէս թողնել իր կնոջը։ Ահա մօտաւորապէս այդ նշանաւոր մենօլօգի մէջ յայտնված միտքը։

«Ես սիրում եմ իմ կնոջը, ես գիտեմ որ նրա սէրն էլ դէպի ինձ մի անկեղծ, անսպառելի, ջերմ զգացմունք է։ Ես, գուցէ, արժանի էլ չեմ նրա սիրոյ, բայց այդ տեսակ կեանքը ինձ համար անտանելի է։ Ես հասարակական կարծիքի դէմ մի յանդուգն քայլ գործեցի, բայց հասարակութեան դէմ կռւելով, ես իմ ոյժերից վեր մի բեռ շալակեցի իմ ուսերի վրա։ Այդ տեսակ քայլն անողը ինձանից աւելի բարոյական ոյժ, աւելի կամքի հաստատութիւն պէտք է ունենայ, որպէս զի մենակ կարողանայ մաքառել ամբողջ հասարակութեան դէմ....»

Մի քանի օրից յետոյ Նադէժդա Պավլօվնա մի նամակ է ստանում Մոսկվայից, որի մէջ Ալէկին յայտնում է նրան, որ նրա հետ ամուսնանալով մի մեծ սխալ է գործել, որին ուղղել կարելի է միայն նրանով որ միմեանցից մշտապէս բաժանվեն։ Նամակի մէջ դրված են մի քանի տոկոսաբեր տոմսակներ, բաւական խոշոր գումարի,—դրանցից ստացվելու տոկոսները այն տարեկան թոշակն են, որ մարդը նշանակում է իր կնոջը։

Նադէժդա Պավլօվնա գունաթափված, յուսահատված, քիչ է մնում ուշաթափ լինի....Նա լաց է լինում և վերցնելով սեղանից իր մարդու լուսանկար պատկերը, վերջին անգամ համբուրում է այն մարդու պատկերը, որին նա այդքան սիրում էր, բայց որ այժմ ոչինչ չէ նրա համար.... Նա հասած է վերջին ծայր յուսահատութեան....Բայց յանկարծ նա կրկին սիրտ է առնում, նրա հոգեկան տրամադրութիւնը մի անգամից փոխվում է....Նա արհամարհանքով շպրտում է իրան ուղարկած փողերը....

«Ես հաւատացի կեանքին, հաւատացի սիրոյ զգացմունքին, հաւատացի մարդու ազնուութեանն ու անկեղծութեանը, բայց այժմ ես տեսնում եմ թէ կեանքիս մէջ ոչինչ սուրբ բան չը կայ, ամեն բան սուտ է, ամեն բան կեղծաւորութիւն ու խաբեբայութիւն է.... Ուրեմն աւելի լաւ չէ, թողնեմ ամեն բան ու կրկին սկսեմ իմ առաջվայ անփոյթ, անհոգ և ուրախ կեանքը....»

Եւ ահա նա վճռում է կրկին վերադառնալ իր անցեալ կեանքին....Այսուհետև ձեր առաջ Ալէկինի համեստ և սիրող կին չէ, ձեր առաջ կրկին առաջվայ կօնդօրօվա է կանգնած։

Վերջին գործողութեան մէջ Նադէժդա Պավլօվնա կրկին Կարաթանովի սիրուհի է։ Հանդիսականի առջև ներկայանում է մի խնջոյք։ Երիտասարդներ և կանայք պար են գալիս, ուրախ կերպով ժամանակ են անցնում....

Յանկարծ մտնում է Ալէկին, հիւանդոտ դէմքով։ Նա վերադարձել է արտասահմանից, որտեղ գնացել էր մի դերասանուհու ետևից.... Նոր սիրուհին նրան թողել է....Այնտեղ, օտար երկիրներում, նոր սիրուհու հետ էլ, նա երջանկութիւն չէ գտել.... Նա կրկին վերադարձել է Ռուսաստան և տեսնա հանդիպում է իր կնոջը։

Սա տեսնելով իր մարդուն, կամենում է ցոյց տալ իրան առաջվայ պէս անհոգ և անփոյթ, կամենում է ցոյց տալ որ էլ չէ սիրում, մոռացել է իր մարդուն, որ սիրոյ վերջին կայծը մարած է նրա սրտի մէջ.... Բայց նա անկարող է լինում դիմանալ բարոյական կռւին.... Ուրախութեանը, քէֆին ու արուեստական ծիծաղին յանկարծ վերջ է դրվում....Կօնդօրօվա յանկարծ պարի ժամանակ ուշաթափ է ընկնում.... Նա ենթարկվում է սրտի հարուածին, որ հետևանք է «անեվրիզմ» ասված սրտի հիւանդութեան, որ վերջին անցքերից յետոյ յայտնվել է և որ փոքր առ փոքր մաշում էր նրա կազմուածքը, թէև ինքն ոչինչ ուշադրութիւն չէր դարձնում այդ վտանգաւոր ցաւի վրա....Մահը յանկարծակի է լինում սրտի պայթւոյթի ժամանակ...

Պ. Պօտէխինի պիէսան աւելի յարմար կը լինէր անուանել ոչ թէ «Հոգով աղքատներ», այլ «Ոչնչից վեր մի բեռ։»

Հասարակութեան և հասարակական կարծիքի

տով 1 ր., Բաղլեցի հայ ոմն 1 ր., Տիգրան Կոնդախսազեանց 1 ր., Դարչոյ Առաքելով 1 ր., Արտեմ Հիրանով 1 ր., Ալեքսի Գալստեանց 1 ր.՝ Հազարապետ Սուլխանեանց 1 ր., Յարութիւն Սագզեանց 1 ր., Աղեքսանդր Սուսանեանց 1 ր., Թադեոս Ցակովբեանց 1 ր., Նադժաֆ Շանայ օղլի տաճիկ 1 ր., Խ. Շախնազարեանց 1 ր., Ս. Գոլվաթեանց 1 ր., Գ. Գերսեանց 1 ր., Ալեքսանդր Մաչկալով 1 ր., Միխէիլ Բեգիջանով 1 ր., Գրիգոր Բայանդուրով 1 ր., Ստեփան Գուլեանց 1 ր., Ստեփան Թումունեանց 1 ր., Մելքոն Բաղդասարով 1 ր., Շալամով 1 ր., Մխակ Խօջափարուխով 1 ր., Դարչոյ Ղաւալով 1 ր., Ջէյնալ տաճիկ 60 կ., Игнатій Микселодъ 50 կ., Николай Карахановъ 50 կ. և Ալեքսան Գեօզալով 1 ր.՝

Սմբ. Պարսամեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Փետրվարի 19-ին, Թագաւոր Կայսրի Թագաւորութեան 25-ամեայ տարեդարձի օրը, ԹԻՖԼԻՍ քաղաքը տօնեց փառաւոր կերպով․ Քաղաքիս բոլոր եկեղեցիներում և Երևանեան հրապարակի վրա հանդիսաւոր կերպով եկեղեցական մաղթանքներ կատարվեցան բոլոր պաշտօնական անձանց և ահագին բազմութեան ներկայութեամբ, հայոց վանքի Մայր-եկեղեցումն էլ հանդիսաւոր պատարագից և մաղթանքներից յետոյ տեղիս հայ դըպրոցների աշակերտներն ու աշակերտուհիները երգեցին «Տէր պահպանիր Կայսրին» ռուսաց ազգային հիմն հայերէն լեզուով․ Բոլոր փողոցները առաւօտից արդէն գոյնզգոյն դրօշակներով էին զարդարված, իսկ երեկոյեան ամբողջ քաղաքը շատ շքեղ կերպով լուսաւորված էր․ Չը նայելով, որ երեկոյեան անձրև սկսեց գալ, մինչև կէս գիշերը ահագին բազմութիւն զբօսնում էր բոլոր փողոցներում, բուլվարում և հրապարակական այգիում․

—

Մեզ գրում են ԲԱԳՈՒԻՑ․ «Բագուի հայոց Աղքատաց Բարեգործական ընկերութեան հոգաբարձութիւնը ներողութիւն է խնդրում այն բարերար անձերից, որոնք այս տարվայ Ծննդեան տօնին միմեանց այցելութիւն գնալու փոխարէն օժանդակութիւն արին յօգուտ աղքատաց և հոգաբարձութիւնը թէև պարտաւոր էր նուիրատուների ազգանունները տպագրել և տպագրված ցուցակը ամենքին բաժանել, բայց այդ նրան չաջողվեց, որովհետև չը նայելով որ դիմեց մի քանի տպարաններին, գարձեալ չը կարողացաւ իր դիտաւորութիւնը կատարել․ Ընկերութիւնը յուսով է որ աչքի առաջ առնելով այսքան տարվայ նրա պարտաւորութիւնների ճիշդ կատարվիլը, պարոնններ նուիրատուները չեն նեղանայ այս անգամ նրա այդ ակամայ անճշդութեան մասին»

—

Այս օրերս հասաւ ԹԻՖԼԻՍ յայտնի ձեռնածու (фокусникъ) պ. Կօզլօվ, որ յայտնի է ամբողջ Եւրոպայում․ Շատ լրագիրներում, թէ ռուսաց, թէ ֆրանսիական և թէ լեհական լրագիրներում մենք կարդում ենք պարոնի մասին գովասանքներ․ Ամեն տեղ վկայում են, որ պ. Կօզլօվ զարմանալի ճարպկութեամբ անում է իր ֆօկուսները․ Նշանաւորն այն է, որ պ. Կօզլօվ իր ֆօկուսների մէջ երբէք ոչինչ մեքենաներ չէ գործ ածում, այլ իր բոլոր հրաշքները միմիայն ձեռքով է անում․

—

Ստացանք ԹԻՖԼԻՍԻ արական Պրօգիմնազիայի մի քանի աշակերտներից յօգուտ Թիւրքիայի հայ սովատանջների 10 ր. 25 կօպ.․ Ահա նուիրատու անձանց անունները․ Ծատուրեանց Տիգրան 4 ր., Աւագեանց Յովհաննէս 2 ր., Անտօնեանց Ռուբէն 1 ր. 20 կ., Կարալեան Զաքար 1 ր. 5 կ., Աղունակեան Վասիլ 1 ր., Բաղչեան Ալէքսանդր 1 ր., ընդամենը 10 ր. 25 կ.․

—

Ստացանք ԴԵՐԲԵՆԴԻՑ, պ. Շահնազարեան դէ Շափուրից հետևեալ նամակը․ «Անցեալ տարվայ «Մշակի» 61 համարում տպած նամակով խոստացել էի իւրաքանչիւր տարի տալ յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան 10 րուբլ․ Ուղարկելով ընդ սմին այդ փողը, խնդրեմ նեղութիւն կրէք տեղը հասցնելու»

—

Ստացանք յօգուտ Վանի սովատանջների տիկին Ագապիա Ամիրխանեանցի ձեռքով հաւաքած 80 րուբլ․ Տիկիններ՝ Երուսալիմսկի տուել է 15 ր., Մօրրիսօն 25 ր., Աւագեանց 1 ր. 40 կ., Խատօն 6 ր., Քալ. 2 ր., Վար. 1 ր. 15 կ., Քաթանեան 1 ր. 50 կ., Աց. Ա. 10 ր., պարոններ Շ. 1 ր. 15 կ., Հ. 1 ր., Հան. 1 ր., Էմ. 1 ր., Փիրա. 1 ր., Մղ. 3 ր., Վար. 1 ր., Ենովք, Բաբուք և Նաթան Ամիրխանեանք 70 կոպ., Հայ-ռուսաց ուսումնարանականների Թիֆլիսի ժողովից կիրակի օրվայ հաւաքված 8 ր. 10 կօպ.․ Ընդամենը 80 րուբլ․

—

Ստացանք յօգուտ Թիւրքիայի հայ սովատանջների 100 րուբլ զանձակեցի Սարգիս, Սօլօմօն, Գրիգոր և Մկրտիչ Աֆանոսեան եղբայրներից․

—

ԼԱԲԻՆՍԿԱՅԱ ստանիցա անուանված տեղից (Կուբանեան վիճակից), փետրվարի 8-ից մեզ գրում են․ «Այս տարի ցրտերը հասնում էին այդտեղ մինչև 30 աստիճան, որ երբէք եղած չէ․ Այդ կողմերը ցուրտը, առհասարակ, հասնում է մինչև 10 կամ 15 աստիճան․ Յունվարի 25-ին ալիւրի պուդը ծախվում էր 1 ր., 70 կ., բայց երբ ցուրտը դարձեալ սաստկացաւ և ջաղացները փակվեցան, ալիւրի գինը բարձրացաւ․ Փետրվարի 1-ից եղանակը մեղմացաւ և ջաղացները կրկին սկսեցին բանել, այնպէս որ ալիւրի պուդը դարձաւ 1 ր. 20 կ.․ Բայց փետրվարի 6-ից մինչև 8-ը ցուրտը դարձեալ այնքան սաստկացաւ, որ 30 աստիճանից էլ աւելի էր, այնպէս որ 5 սաժէնի խորութեամբ գտնված հորերի ջուրը սառեց․ Ոչ ոք մեր ծերերից այս տարվայ ձմեռվայ պէս ձմեռ չէ յիշում»

—

Փետրվարի 18-ին ԹԻՖԼԻՍԻ ռուս դերասանները ներկայացրին ռուսերէն լեզուով Սունդուկեանցի «Պէպօ» պիէսան․

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են որ այդ քաղաքումն էլ մի քանի երիտասարդներ սկսեցին Թիւրքիայի հայ սովատանջների համար փող հաւաքել, բայց նուիրատուութիւնները այնքան առատ չեն․

—

Մեզ գրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ. «Պ. Սմբատ Սարգսեանի տանը նորերումս թատրօնական ժողով կար․ ժողովը վճռեց շուտով մի ներկայացումն տալ յօգուտ Երևանի սովատանջների․ Խաղալու համար պ. Գ. Սունդուկեանի «Խաթաբալա» պիեսան ընտրվեցաւ․ Տեղիս ռուս թատրօնասէրները մտադիր են շուտով մի ներկայացումն տալ նոյն նպատակի համար»

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ օրերը գնացի հարսանիք վրացոց Քիլդա գիւղը․ Պսակելու ժամանակ պատառոտած շորերով մի քանի օրիորդներ և տղաներ երգում էին․ Իմ հարցին պատասխանեցին, որ դրանք գիւղի ուսումնարանի աշակերտուհիներ և աշակերտներն էին․ Միւս առաւօտը գնացի ուսումնարանը, որ գտնվում էր եկեղեցու մօտ գիւղի մի ծայրում․ Ուսումնարանը երկու դասատուն ունի, որտեղ խառը սովորում են 64 աշակերտուհիներ և աշակերտներ․ Այս առաջին երևոյթն է մեր մէջ, որ տղաները և աղջիկները միասին խառն են սովորում․ Ուսուցիչը յայտնեց, որ աղջիկները տղաներից աւելի լաւ են սովորում․ Ուսումնարանը հիմնել է և պահպանում է «Քրիստոնէութիւնը վերականգնող ընկերութիւնը Կովկասում»․ Ուսումնարանը ունի մի ուսուցիչ, մի կրօնուսոյց քահանայ և մի ուսուցչուհի․ Թէ ուսուցիչները և թէ ուսուցչուհին բարեխղճաբար են կատարում իրանց պաշտօնը․ Օրիորդների ծնողները նրանց համար մի ասեղ անգամ չեն գնում, այնպէս որ ուսուցչուհին իր գրպանից նրանց համար ձեռագործութեան գործիքները առնում է»

—

Մեզ հաղորդում են ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ, որ այնտեղ պ. Վահրամեանի տանը յօգուտ Վանի սովալլուկների նուիրատուութեամբ հաւաքվեցաւ 91 ր. ստորագրութիւնը շարունակվում է․ Այդ փողերը դեռ ևս մենք չենք ստացել․

—

Վանի հայ սովատանջներին մեր խմբագրութեան միջոցով ուղարկված 2000 րուբլ գումարը ստացվեցաւ Կ. Պօլսի մէջ, ինչպէս մեզ այնտեղից տեղեկացրին հեռագրով, և մեր խնդիրքին համեմատ այդ գումարը Վան կը հասցնվի․ Մի և նոյն ժամանակ Կ. Պօլսի մէջ կազմված «Բայազէթի, Ալաշկերտի, Վանի և այլ սովելոց խնամող կենտրօնական Մասնաժողովի» ատենապետ պ. Սերովբէ Կիւլպէնկեան տեղեկացնում է մեզ, որ մենք մեր բոլոր հաւաքած նուէրները յօգուտ սովատանջների կարող ենք ուղղակի հասցնել այդ կենտրօնական մասնաժողովի վարչութեանը, որ կը կարգադրի ստացած փողերը Հայաստանի այլ և այլ տեղերում պահանջմանը համեմատ․

—

Ահա ինչ անձինքներից է բաղկացած «Սովելոց խնամատու կենտրօնական Մասնաժողովը» Կ. Պօլսի մէջ. Առաջին ատենապետ Մ. Սերովբէ Կիւլպէնկեան, երկրորդ ատենապետ Սահակ Ղազարոսեան, գանձապետ Արէլ Կիւլպէնկեան, համարակալ Գառնիկ Յովակիմեան, առաջին ատենադպիր Պօղոս Թ. Շաչեան և երկրորդ ատենադպիր Գաբրիէլ Նորատունկեան․

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 փետրվարի: «Правит. Вѣстн.» լրագրում տպված է Վիլհէլմ կայսրի ռուսաց Կայսրին ուղարկած նամակը: Վիլհէլմ յայտնում է, թէ այն բարեկամութիւնը, որ կապում էր նրանց հանգուցեալ վերափոխված ծնողներին միմեանց հետ, ներկայ յարաբերութիւնների մէջ էլ պահպանվում է երկու միահեծանների մէջ. Վիլհէլմ վստահութիւն է յայտնում, որ այս բարեկամութիւնն անփոփոխ կը շարունակվի մինչև նրա կեանքի վերջին օրերը: Հրատարակված է սենատի ուկազը, որի հիման վրա ամենաողորմաբար ներվում են, նայելով դասաւորութիւններին, մասամբ կամ ամբողջապէս զանազան տուգանքներ, ապառիկներ, հարկեր ու տուրքեր:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 փետրվարի: Պետական բանկի 5% տոմսակն առաջին շրջանի արժէ 94 ր. 12 կ., երկրորդ 93 ր. 25 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 227 ր., երկրորդ 227 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր. 75 կ., երրորդ 90 ր. 37 կ., —ոսկին 7 ր. 72 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,43 պէնս. ռուսաց 100 րուբլ Բերլինի վրա արժէ 228 մարկ 25 պֆ., Համբուրգի վրա—216 մարկ 50 պֆէնինգ, Փարիզի վրա 267 ֆրանկ 25 անտիմ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

դէմ մի այնպիսի յանդուգն քայլ անելու համար, ինչպէս արել է Ալէկին, հարկաւոր է աւելի մեծ բարոյական ոյժ, բարոյական մի իդէալ, բարոյական մի նպատակ ունենալ կեանքի մէջ․ Բարձր կամ այդպէս անուանված լաւ հասարակութեան մի ներկայացուցիչ, ինչպէս Ալէկին, չէ կարող իր կապերը կտրել իր առաջվայ հասարակութեան հետ, չէ կարող իր յարաբերութիւնները կտրել հասարակական աւանդութիւնների հետ, չէ կարող դիմանալ ամբողջ հասարակութեան դէմ ապարդիւն կռւին․

Երկուսից մին՝ կամ Ալէկին պէտք է լինէր կեանքի մէջ մտաւոր մի նպատակ ունեցող մի անձն, որ կարող է մենակ դիմանալ իր դէմ յայտնված ամբողջ հասարակութեան կողմից պատերազմին, որովհետև մտաւոր նպատակ ունեցող մարդը հեշտութեամբ կարող է անտես անել ներկան, իր ամբողջ ուշք ու միտքը, իր ամբողջ ձգտումները ուղղելով դէպի ապագան....կամ նա պէտք է բոլորովին հրաժարվէր հասարակութիւնից․

Մարդը որ իր գործունէութեան հետևանքը ապագայից է սպասում, կարող է հեշտութեամբ ուշադրութիւն չը դարձնել ներկայ սերունդի հալածանքների վրա, անտես անել իր ժամանակակիցների ատելութիւնը, նրանց կատաղութիւնը կամ արհամարհանքը....

Ալէկին արաւ մի յանդուգն քայլ, վիրաւորեց ամբողջ հասարակութիւնը, դարձաւ նրա խաղաղ և սովորական ընթացքի դէմ մի կենդանի բողոք, բայց չը կարողացաւ շարունակել սկսած կռիւը, ենթարկվեցաւ իրան ճնշող արհամարհանքին, և խոստովանելով որ իր ոյժերից վեր գործ է սկսել, կէս ճանապարհի վրա հրաժարվում է իր արած քայլից, իր յանձն առած գործից, հրաժարվում է ամբողջ հասարակութեան դէմ մարտնչելուց․

Ալէկին պաշտօնեայ է պետական ծառայութեան մէջ․ Նա կապված է մնացել իր բարոյական ամբողջ էութեամբ, իր բոլոր համակրութիւններով, իր ձգտումներով այն շրջանի հետ, որից բաժանվել է և որի դէմ իրան թոյլ է տուել բողոքելու․

Նա գուցէ կը դիմանար հալածանքներին, կը կարողանար պատերազմից յաղթող դուրս գալ, եթէ ուրիշ պարապմունք, ուրիշ կոչում ունենար հասարակութեան մէջ, եթէ նա աշխատէր ոչ թէ ժամանակակիցների, այլ ապագայ սերունդի համար, եթէ նա, օրինակի համար, լինէր գրող, բանաստեղծ, երաժիշտ, պուբլիցիստ, կամ նկարիչ....

Բայց դրա համար և կինը, որին նա սիրում է, պէտք է լինէր մտաւորապէս աւելի զարգացած, որպէս զի կարողանար իր մարդու հետ ձեռք ձեռքի տուած ընթանալ նրա բարոյական ձգտումների մէջ....

Կօնդօրօվա մի բարի, հասարակ աղջիկ է. Նա ուրախ և անկարգ կեանք անցնելուց յետոյ, ճշմարիտ սիրել է մի մարդուն, ամբողջ սրտով նրան նուիրված է, ամբողջ կեանքի նպատակը միայն այդ սիրոյ մէջն է տեսնում, գրեթէ մօր քնքոյշ սիրով հոգում է իր ամուսնու մասին. . . . Նրա սիրտը հանգստութիւն և համեստ կեանք է պահանջում, նա պատրաստ է հրաժարվել ամբողջ աշխարհից, միայն որ իր սիրածի, իր սրտի ընտրվածի հետ, աշխարհից յետ քաշված, հասարակութեան աչքից հեռու, գիւղական կեանքով ապրի....

Ուրիշ որ և է իդէալ Նադէժդա Պավլօվնայի պէս մի հասարակ աղջիկ չէ էլ կարող ունենալ, —բայց այդ տեսակ իդէալ, Ալէկինին, մայրաքաղաքի բարձր ծառայողների շրջանի այդ փայլուն հերոսին, չէ կարող գոհացնել, ի հարկ է....

Մի մարդ, որ համարձակվում է ամբողջ մի հասարակութիւն դէմ բողոքել, պէտք է կարողանայ երկուսից մեկն անել՝ կամ նա պէտք է այնքան ոյժ ունենայ, որ պատերազմի ամբողջ հասարակութեան դէմ, կամ պէտք է բոլորովին փախչի հասարակութեննից, քաղաքների աղմկալի կեանքից և յետ քաշվի գիւղական համեստ և հանդարտ կեանքի մէջ․

Բայց Պօտէխինի պիէսայի հերոսը առաջինն անելու համար բարոյական բաւական ոյժ չունի, իսկ երկրորդ տեսակի կեանք վարելը նա երբէք չի համաձայնվի, չը կարողանալով իր շրջանի աւանդութիւնների, իր երիտասարդական սովորութիւնների, իր շրջանի բարք ու վարքերի, ճաշակների հետ բոլոր իր առաջվայ կապերը կտրել....

Նրան մնում է միայն փոշմանվել, զղջալ հասարակութեան դէմ իր արած քայլի մասին, և խոստովանվել որ իրան պէս մարդիկների գործ չէ հասարակութեան դէմ բողոքել և որ իր յանդուգն քայլն անելով, նա իր ոյժերից վեր մի բեռ է շալակել իր տկար ուսերի վրա․

Նայենք այժմ Պօտէխինի պիէսայի վրա և մի ուրիշ տեսակէտից․

Երևակայեցէք ձեզ որ մի լողորդ խեղդվում է ջրի մէջ․ Ափի վրա գտնված մարդիկ փոխանակ գնելու, օգնութեան ձեռք մեկնելու խեղդվողին, հէնց որ նա հասնում է ափին, կրկին յետ են մղում նրան ափից, չը թոյլ տալով նրան փրկվելու և կրկին յետ են գցում նրան ջրի մէջ....

Գրեթէ այս ձևով է վարվում հասարակութիւնը ընկած մարդու կամ կնոջ հետ, որոնք մոլորված լինելուց յետոյ, կրկին ցանկանում են մտնել կեանքի ուղիղ և բարոյական ճանապարհի մէջ․

Նադէժդա Պավլօվնա սիրեց անկեղծ սիրով և այդ սիրոյ զգացմունքի շնորհով ընկած կնոջից նա դարձել է բարոյական և օրինաւոր կին․ Կարծում էք որ հասարակութիւնը նրան ձեռք կը մեկնի, կօգնի նրան վեր կենալ, բարոյական ճանապարհի վրա կանգնել, —ոչ, նրան ոչ մի տեղ չեն ընդունում, ամեն մարդ նրանից իր երեսը դարձնում է, ոչ ոք իր ձեռքը չէ մեկնում նրան....Նրան կրկին յետ են մղում այն անբարոյական շրջանը, որտեղից նա դուրս է եկել, նրան մերժում են, չեն թոյլ տալիս որ ուղղվի, չեն էլ հաւատում որ ընկած մարդկային էակը կարող է ուղղվել․

Մի գող, կամ բարոյապէս մի ընկած մարդ, խելքի է եկել, նրա մէջ զարթել է խղճմտանքը, նա կեանքի այս կամ այն հանգամանքների շնորհով կամենում է այսուհետև թողնել իր անցեալ կեանքի եղանակը, կամենում է ուղղվել, կամենում է օրինաւոր մարդ դառնալ, —բայց հասարակութիւնը, փոխանակ նրան պահպանելու, նրան աջակցելու իր բարի դիտաւորութիւնների մէջ, զզուանքով և հպարտութեամբ իրանից յետ է մղում զղջացող մարդուն․

Յայտնի է որ եւրօպական բոլոր մայրաքաղաքներում բարձր դասակարգի կանայք հիմնած ունեն բարեգործական ընկերութիւններ, որոնց նպատակն է նիւթապէս, մտաւորապէս և բարոյապէս օգնութիւն հասցնել ընկած կանանց, որպէս զի նրանց դուրս բերեն անբարոյականութենից, բայց երբ մի կին սիրոյ զգացմունքի շնորհով կամենում է ուղղվել, —հասարակութիւնը նրան իր շրջանի մէջ չէ ընդունում, որպէս ժանտախտով վարակված մի էակ և ստիպում է նրան կրկին վերադառնալ այն անբարոյական շրջանը, որտեղից յանդգնել է դուրս գալ․

Եթէ մի կողմից երիտասարդ Ալէկինի տխուր վերաբերութեամբ Պօտէխինի պիէսան յարմար կը լինէր անուանել «Ոյժից վեր մի բեռ», ուրիշ կողմից հասարակութեան ցոյց տուած փոքրոգութիւնը դէպի միմեանց սիրող երկու երիտասարդները, կատարեալ իրաւունք է տալիս հեղինակին անուանել իր պիէսան «Հոգով աղքատներ»

Գ. Ա.